

Avrupa Birliği göç politikalarında 'insan onuru'nun yeri

Human dignity in European Union's migration policies

Sinem ABKA^{ID}
Zühal ÜNALP ÇEPEL^{ID}

Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme
Fakültesi, Uluslararası İlişkiler
Bölümü, İzmir, Türkiye

Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından 22-24 Şubat 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Göç: Önümüzdeki Yirmi Yılın Projeksiyonu ve Ötesi" başlıklı uluslararası konferansta yazarlar tarafından tebliğ olarak sunulmuştur.

Geliş Tarihi/Received: 29.12.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 09.05.2022

Yayın Tarihi/Publication Date: 30.09.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Sinem ABKA
E-mail: sinem.eras@deu.edu.tr

Cite this article as: Abka, S., & Ünalp-Çepel, Z. (2022). Human dignity in European Union's migration policies. *Oltu Journal of Faculty of Humanities and Social Sciences*, 3(2), 63-72.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ÖZ

İnsan onuru kavramı Antik Yunan'dan başlayarak gelişimini devam ettirmiş ve zamanla evrensel bir değer haline gelmiştir. Dini öğretiler ve felsefi yaklaşımların referans noktası olan bu kavram dünya savaşlarının ardından uluslararası hukuk metinlerinde vurgu yapılan temel değerlerden biri haline gelmiş olup, zaman içerisinde Avrupa düzeyinde geliştirilen hukuk metinlerinde de yer bulmuştur. 2000'li yıllarda göç olgusunun yarattığı insan hakları ihlallerine tanıklık edilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda uluslararası kamuoyu, küresel bir güç olmayı hedefleyen Avrupa Birliği'nden (AB) insan hakları ihlallerine son vermek üzere insan onurunu da dikkate alan hukuki düzenlemeler yapması ve bunları pratiğe dökmesi yönünde beklentiler geliştirmiştir.

Bu çalışma evrensel hukuki bir değer haline gelmiş olan insan onuru kavramının AB'nin göç politikalarını oluşturma ve uygulamaya koyma aşamasında hangi kapsamda yer edinebildiğini analiz etmektedir. Çalışmanın temel amacı insan haklarının vazgeçilmez unsuru olan insan onuru kavramını uluslararası ilişkiler disiplini içerisine dâhil ederek bu kavramın uygulanabilirliğini AB politikaları çerçevesinde tartışmaktır. Analiz aşamasında insan onuru kavramı disiplinler arası bir yöntemle ele alınmış; insan onuruna yaraşır şekilde davranmanın uygulanabilirliğini ortaya koyan literatürdeki temel unsurlara başvurulmuştur. Analiz neticesinde AB'nin ulus-üstü kurumlarının insan onurunu korumaya yönelik göç politikaları oluşturma konusunda çabaladığı, ancak üye devletler arasında dayanışma ruhunun sağlanamaması sebebiyle Birlik düzeyinde ortak bir politika geliştirilemediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, temel haklar, insan onuru, insan hakları, insani kriz, göç

ABSTRACT

The concept of human dignity has maintained its development starting from Ancient Greece and has become a universal value in time. This concept, which is a reference point of religious teachings and philosophical approaches, has become one of the basic values emphasized in international legal texts after the world wars and has also been included in legal texts developed at European level over time. In the 2000s, human rights violations caused by the phenomenon of immigration were witnessed. Accordingly, the international society has increased expectations from the European Union, which aims to be a global power, to make legal arrangements considering human dignity and put them into practice in order to end human rights violations.

This paper analyses the scope of the concept of human dignity, which has become a universal juridical value, in the formulation and implementation of European Union's migration policies. The main purpose of the study is to include the concept of human dignity as an indispensable element of human rights within the discipline of international relations and to discuss the applicability of this concept within the framework of European Union policies. In the analysis, the concept of human dignity has been taken in an interdisciplinary method; the basic elements of human dignity within the literature have been applied. Finally, it was concluded that the supranational institutions of the European Union are in an effort to generate migration policies to protect human dignity, but a common policy at the Union level could not be developed due to the lack of solidarity between member states.

Keywords: European Union, fundamental rights, human dignity, human rights, humanitarian crisis, migration

Giriş

Günümüzde insan hakları tartışmalarında önemli bir yere sahip olan insan onuru kavramı tarihsel süreç içerisinde farklı anlamlarda kullanılmıştır. İlk ortaya çıktığı Antik Yunan döneminde felsefenin temel konusu olan ve ardından gelen süreçte teoloji çalışmalarında yer bulan insan onuru kavramı, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle büyük önem atfedilmeye başlanan insan hakları hukukunun temel dayanağı haline gelmiştir (Kuru, 2017, s. 179). Bir başka deyişle, insan haklarının korunmasının temel amacı insan onurunun korunması haline gelmiştir. Ulusal, bölgesel ya da uluslararası hukuk metinlerinde çok sayıda atıf verilen insan onuru ilkesi, tek başına temel bir hak olmayıp, aslen temel haklar açısından gerçek bir dayanak niteliğindedir (AB Temel Haklar Şartı, 2001).

İnsan onuru, dünya tarihinde yaşanan savaşlar, iç çatışmalar ve 2000'li yıllarda artan göç akınları ile farklı disiplinlerin araştırma konusu haline gelmiştir. Bu çalışmada insan hakları konusunun hukuk, Avrupa çalışmaları ve anlaşmazlık çözümü disiplinlerinde incelenmekte olduğu, ancak insan onuru kavramının bu disiplinlerde geniş bir yer tutmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, insan onuru ilkesinin Avrupa Birliği (AB) göç politikasındaki yerini incelerken uluslararası ilişkiler literatüründe bu alanda yapılan tartışmalara katkı sağlamaktır.

AB, 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile Temel Haklar Şartı'nın üye ülkeler bakımından bağlayıcı hale gelmesine öncülük ederken; Şart'ta yer alan hakların AB topraklarında yaşayan herkes için garanti altına alınacağını taahhüt etmiştir. Bu doğrultuda çalışma, AB'nin kurumsal düzeydeki politikalarını değerlendirirken üye ülke uygulamalarına da yer vererek insan onurunun korunması bağlamında ulus-üstü ve ulusal düzeyler arasındaki eşgüdüm ya da uyumsuzluklara açıklık getirmeye çalışmaktadır. Hicks (2011) tarafından geliştirilen insan onuru modelinin benimsendiği çalışmada AB ve üye ülkelerin göç politikaları, modelde yer alan on temel unsur çerçevesinde araştırılmıştır. Araştırmada AB'nin göç politikası kapsamındaki mevcut yasal mevzuatı analiz edilmiş; üye ülke uygulamaları ise göç krizinin insanlık krizine dönüştüğü yıl olan 2015 yılından günümüze medyada yer alan çarpıcı haberler çerçevesinde incelenmiştir.

İnsan Onuru Kavramının Tanımı

Modern ve klasik dönemlerde farklı açılardan ele alınan ve zaman içerisinde felsefe, hukuk, teoloji gibi bilimlere konu olan onur kavramını tanımlaması zordur (Parmaksızoğlu, 2018, s. 225-228). İnsan onuru kavramı ilk tartışılmaya başlandığı dönemde yalnızca belirli insanların sahip olabileceği bir nitelik olarak görülmesine rağmen, kavramın kapsamı yıllar içerisinde tüm insanlığı kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Kuru, 2017, s. 179). Soyut ve muğlak olan bu kavram özellikle hukuk, felsefe, etik ve ilahiyat gibi bilimlerden tarafından inceleme altına alınmıştır. Betimleyici olmayan ve değer yargıları üzerine kurulmuş olan bu kavram, günümüz hukuk sistemindeki anlam ve yerine ulaşana kadar tarihsel ve kültürel dönüşümlerden geçmiştir (Parmaksızoğlu, 2018, s. 235).

Onur kavramının sözlükteki karşılığı "*insanın kendine karşı duyduğu saygı, şeref, öz saygı, haysiyet, izzetinefis*" ve "*başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, şeref ve itibar*" olarak belirtilmiştir (Türk Dil Kurumu, 2020). İngilizce *dignity* olarak geçen kavram ise Latince'de fazilet, erdem, liyakat olarak karşılık bulabilecek *dignitas* kelimesinden türemiştir. İnsanın değeri ile bahsi geçen şey, temelde insanın diğer canlılar arasında edindiği yer olarak yorumlanmaktadır (Bulut, 2008, s. 1-2).

Onur kavramının sözlük anlamına ve felsefedeki tanımlarına bakıldığında bir insanın onura sahip olabilmesi için ya bireyin kendisi tarafından duyulan öz saygı ya da başkaları tarafından o kişiye beslenen saygının gerekli olduğu görülmektedir. Kavrama bu tanım üzerinden yaklaşıldığında ise toplumda herhangi bir şekilde saygısını yitirmiş olan kimselerin onur sahibi olup olamayacağı tartışmaları gündeme gelmektedir. Oysa modern dünyada özellikle hukuk ve insan hakları çalışmalarında insan onuru ile anlatılmaya çalışılan şey bir insanın mal varlığı, sosyal statüsü ya da kişisel özellikleri sebebiyle sahip olduğu değerden çok uzakta olup, insanın doğuştan sahip olduğu akıl kapsamında insanların eşitliğine vurgu yapmaktır (Seymen Çakar, 2012, s. 3).

Onur kavramının ne olmadığı sorusu üzerinden hareket edildiğinde kavrama ilişkin daha net yanıtlar alınabilmektedir. Buna göre onur; şeref, gurur ya da saygı kavramlarının eş anlamlısı değildir ve bu üç kavram da kendi içerisinde farklı durumları ifade etmektedir. Şeref tanımı ve algısı kültürden kültüre değişiklik gösterebileceği gibi, onur bizim kendimizce yarattığımız bir durum iken, şeref karşı tarafın etik ve ahlak anlayışı kapsamında bizi konumlandığı yere dayalıdır. Burada Ioanna Kuçuracı konuyu ABD askerlerinin önünde çırılçıplak kalmak yerine vücuduna elektrik almayı tercih eden Iraklı bir tutuklunun bunu şerefine dokunacağını söylemesi ile açıklamaktadır. Gurur ise kişisel bir duygu olup, kişinin başkalarıyla olan ilişkilerinde kendince uygun olan kıstaslara göre hareket edilmesi durumunda sahip olduğu hissiyat şeklinde ifade edilebilir (Hoş, 2017, s. 25). Bunların dışında saygı kavramı da onur kavramı yerine kullanılan sözcüklerden biridir. Oysa bu kavram onur kavramı ile birbirini bütünlemede olup, ikisinden birinin var olması durumunda diğerinin de kabul edilmesi gerekmektedir (Kuru, 2017, s. 182). Şeref, gurur ve saygı gibi özelliklerin kazanılmasının onuru geliştirmesi beklenmekle birlikte, bunlardan herhangi birinin kaybının onurun kaybı anlamında olduğu sonucunu çıkarmak doğru değildir (Parmaksızoğlu, 2018, s. 234).

İnsan onurunun ne olmadığı konusuna değindikten sonra ne olduğunun da açıklanması gerekmektedir. En genel tanımıyla insan onuru, insanın özü ve doğası gereği sahip olduğu bir öz değerdir (Bulut, 2008, s. 2) ve tüm insan haklarının temelini oluşturmaktadır. İnsan onurunu en genel ifadeyle bir insanın doğuştan yalnızca insan olarak yaratılmış olması sebebiyle layık görüldüğü değer şeklinde tanımlamak mümkündür. Bir birey herhangi bir gereğe ihtiyaç duymaksızın yalnızca insan olması sebebiyle saygıyı hak etmektedir. Bu sebeple embriyo, bebek, çocuk, genç, yaşlı, aklen ya da fiziksel olarak hasta olup olmadığına bakılmaksızın insan onuruna sahiptir. Bir başkasının insan onurunu ihlal edenler, örneğin cinayet işleyen ya da yan kesicilik yapanların da hala insan onuruna sahip olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Parmaksızoğlu, 2018, s. 230). Bu tür insanlar toplumdaki saygınlıklarını yitirmiş olabilirler ancak alacakları cezaların insan onurunu zedelemeyecek şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Hukuki açıdan ele alındığında, uluslararası antlaşmalar ve ulusal anayasalarda yer alan önemli bir hukuk terimi olan insan onuru kavramı tek başına bir hak olmamakla birlikte, onurun korunabilmesi için insan hakları fikriyle destek görmesi gerekmektedir (Parmaksızoğlu, 2018, s. 236). Bu sebeple tüm sübjektif hak ve özgürlüklerin temelinde insan onuru kavramı yatmaktadır (Kuru, 2017, s. 182). Hukukta insan onuru, şeref ve saygınlık gibi kavramlardan ayrılmakta ve genel olarak her insanın doğuştan sahip olduğu öz değer olarak değerlendirilmektedir (Parmaksızoğlu, 2018, s. 236). Kültürel ya da ahlaki açıdan ele alındığında ise insan onuru açısından farklı açıklamalar geliştirilmektedir. Bunun temel

sebebi ahlak ve değerlerin kültürlere göre değişiklik gösterebileceği gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Ahlaki açıdan insan onuru, insanların kendi buldukları kültürel ortam içerisinde geliştirmiş oldukları ahlaki bakış açılarına göre değişiklik gösterecektir (Parmaksızoğlu, 2018, s. 238). Bununla birlikte onurun kültürel ya da ahlaki bakış açılarıyla değerlendirilmesi kavrama ilişkin evrensel bir bakış açısı geliştirilmesini imkânsız kılmaktadır. Bu açıdan haklar ve insan onuru kavramları açıklanırken kültürel normlar yerine evrensel değerleri referans almak gerekliliğinin altı çizilmektedir (Parmaksızoğlu, 2018, s. 239).

Uluslararası Metinlerde İnsan Onurunun Korunması

İnsan onuru günümüzde her insanın doğuştan sahip olduğu bir nitelik olarak kabul görmektedir. İnsan hakları dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez olmaları bakımından devlet çıkarları ile karşılaştırıldığında önceliklidir. Bu sebeple devletlerin insan haklarını pozitif hukuka aktarma sorumluluğu bulunmaktadır (Şimşek, 1999, s. 3). Bir başka deyişle, insan hakları devletler kurulmadan önce de var olan haklardır.

İnsan hak ve özgürlüklerinin varlık nedeni olarak görülen insan onuru, günümüze değin önemli uluslararası antlaşmalarda yer bulmuştur (Şimşek, 1999, s. 4). 1945 Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nın yanı sıra 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1966 Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi başta olmak üzere birçok uluslararası metinde kavramın bahsi geçmektedir. BM Şartı'nın önsözünde insan onuruna şu sözlerle referans verilmiştir: "...Temel insan hakları, insan onuru ve değeri, erkekler ve kadınların eşitliği ile büyük uluslarla küçük ulusların eşitliği" üzerinedir.

18. ve 19. yüzyıllarda düzenlenen uluslararası belgelerde insan haklarına günümüz metinlerindeki kadar çok yer verilmemiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı boyunca gerçekleşen kitlesel suçlar, insan haklarının güvence altına alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu güvenceyi sağlamak üzere İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, BM Şartı gibi başlangıç kısmında insan onuru kavramına yer vermekle birlikte aynı zamanda çeşitli maddeleri (madde 1, madde 22 ve madde 23) altında sıklıkla insan onurunun önemine vurgu yapmaktadır (Kuru, 2017, s. 187). Bildirge, ardından düzenlenmiş olan her anayasa ve insan haklarını düzenleyen belgeye insan onuru kavramının eklenmesine öncülük etmiştir (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948).

1950 yılında Avrupa Konseyi üyeleri tarafından imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ndeki temel insan haklarının Avrupa kıtasında güvence altına alınması amacını taşımaktadır. Üye devletler için bağlayıcı kurallar bütünü olma özelliğine sahip olan Sözleşme'nin maddeleri ve ek protokolleri incelendiğinde, insan onurunun korunması ilkesine doğrudan atıf yapılmadığı görülmektedir. Ancak Sözleşme, insan haklarına saygı yükümlülüğü getirmekte; yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı gibi insan onurunun korunmasına yönelik alanları kapsamaktadır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950). 1951 yılında BM tarafından imzaya açılan Mültecilerin Hukuki Statüsünün Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nde, insan onuru kavramına yer verilmemiştir. Ancak BM Şartı ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne atıf yapılarak insanların birbirinden ayırt edilmeksizin temel insan haklarının korunması gerektiği belirtilmiştir (Birleşmiş Milletler, 1957; Birleşmiş Milletler, 1967).

İnsan onuru, Soğuk Savaş yıllarında da çeşitli uluslararası belgelere konu olmuştur. 1973 yılında Doğu ve Batı ülkelerinin girişimleriyle toplanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı neticesinde 1975 Helsinki Nihai Senedi, insan haklarının korunmasına vurgu yapan belgelerden bir tanesidir. Bu belgede yer alan ilkeler arasında "düşünce, inanç ve din özgürlüğü çerçevesinde insan haklarına saygı gösterilmesi" insan onurunun da korunması adına Soğuk Savaş döneminde atılmış önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsani boyutun iki kutuplu dünyada devletler arası ilişkilerde geliştirilmesi mümkün olmuş olsa da, belgenin uluslararası sözleşme niteliği taşıyamaması, imzacı ülkeler üzerinde bir sorumluluk doğurmamıştır (Civelek, 2006, s. 5). Berlin Duvarının yıkılmasının ardından 1990 Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı ise 1973'ten itibaren atılan adımlarla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı adında yeni bir örgütlenmenin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Paris Şartı'nda insan onurunun korunmasına yönelik ifadeler doğrudan, daha ayrıntılı ve koruyucu nitelikte yer almıştır (Paris Şartı, 1990).

İnsancıl hukukun oluşması, insan haklarının uluslararası kamuoyu tarafından da benimsenen bir özelliğe kavuşmasında Kızılhaç ve Kızılay örgütlerinin önemli bir payı vardır. Bu sivil örgütler milliyeti, dini, dili, yaşı, cinsiyeti fark etmeksizin her insanın insan onuruna yakışır bir şekilde yaşaması ve korunmasını amaç edinmiştir. "Kızılhaç ilkeleri" olarak adlandırılan bu ilkeler doğrultusunda 1864, 1906, 1929 ve 1949 yıllarında Cenevre Sözleşmeleri hazırlanmış; sözleşmelere 2000'li yıllara kadar ek protokoller de kabul edilmiştir (İnan, 2012). Uluslararası Göç Örgütü'nün 2020 yılı Göç Raporu'na göre dünyada 270 milyondan fazla uluslararası göçmen bulunmaktadır. Kızılhaç ve Kızılay yasal statüsü ne olursa olsun tüm göçmenlerin insan olduğuna vurgu yaparak, onların güvenliği ve onurunun korunması için seferber olunması gerektiğini hatırlatmakta; ancak dünyanın pek çok yerinde bu sorumluluğun yerine getirilmediğini ifade etmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2020).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insan hakları, uluslararası belgelerde önemine vurgu yapılan bir konu olmuştur. Dünyada yaşanan acı deneyimler her ne kadar insan onuru temelinde insan haklarının korunmasının egemenlik haklarının üzerinde olduğunu göstermiş olsa da 2000'li yıllarda tüm bu deneyimlerin göz ardı edildiği açıkça görülmektedir. Akdeniz'de yaşanan insanlık krizi çevre ülkelerin sorumluluk üstlenmesi gerektiğini göstermiş; normlar ve değerler Avrupa'sının insan hakları bağlamında somut adımlar atması beklentisini doğurmuştur. Aşağıdaki bölümde AB'nin yasal düzenlemelerinde insan onuru ilkesine verdiği önem ve bu kapsamdaki girişimleri tartışılacaktır.

AB'de İnsan Onuru

AB'de temel hakların, dolayısıyla insan onuru ilkesinin antlaşmalara dâhil edilmesi üye ülkelerin itirazları nedeniyle zaman almıştır. 1950'lerden 1970'lere kadar Avrupa Siyasi Topluluğu çerçevesinde temel insan hak ve özgürlüklerinin kurucu antlaşmalara dâhil edilmesi amaçlanmış olsa da gerçekleştirilememiştir. Üye ülkeler bu süreçte ancak ortak pazarı ilgilendiren özgürlüklerin antlaşmalara dâhil edilmesini desteklemiştir (Metin & Kaygısız, 2011, s. 129).

Temel haklar, ilk olarak 1960'lı yıllarda Avrupa Topluluğu Adalet Divanı kararları ile Birlik müktesebatında yer almaya başlamıştır. 1991 Maastricht Antlaşması'nda "İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Hakkında Avrupa Sözleşmesi" ile korunan temel haklara AB'nin saygı göstereceği belirtilmiş; ancak temel haklar AB Antlaşmasına dâhil edilmemiştir. Nice Zirvesi'nde Temel Haklar Şartı'nın imzalanması ile Birlik, temel haklar konusunda bir

kurallar bütününe sahip olmuştur (AB Temel Haklar Şartı, 2001). Şart, Lizbon Antlaşması ile AB antlaşmalarının bir parçası haline gelmiştir. Antlaşmanın 6. maddesinde Temel Haklar Şartı'nın uluslararası antlaşmalarla aynı hukuki değerde olduğu belirtilmiştir; bağlayıcılığı teyit edilerek birincil hukuk içinde sayılmıştır (Metin & Kaygısız, 2011, s. 129).

AB Temel Haklar Şartı'nın Başlangıç Bölümü'nde Birlik'in temelleri arasında 'özgürlük, eşitlik, dayanışma, demokrasi ve hukuk devleti ilkeleri'nin yanı sıra "insan onuru" da sayılmıştır. Şart, AB'nin ortak değerlere dayalı bir şekilde barışçıl bir gelecek inşa etmesi amacıyla hareket ettiğini vurgulamıştır. AB'nin temel insan haklarını evrensel bir değer olarak korumanın önemi vurgulanmıştır (AB Temel Haklar Şartı, 2001). Şart'ın ilk maddesinin insan onuru üzerine olması AB'nin normatif bir güç olarak insan onuru kavramına atfettiği önemi göstermektedir. Dünya ülkelerinin yüzde 80'inin anayasalarında insan onurunun korunmasına yönelik ifadeler yer almaktadır. Ancak çok az sayıda ülke, anayasanın birinci maddesini insan onuruna ayırmıştır (Toggenburg, 2019). 2007 yılında yapılan bir değişikliklikle Şart'ın bazı maddelerinde "kişi" yerine "insan" kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir (Metin & Kaygısız, 2011, s. 137). Temel Haklar Şartı ile AB, temel insan hak ve özgürlüklerinin AB topraklarındaki tüm insanlar için bağlayıcı olmasını sağlamıştır. Bu noktada AB'nin göçmenler, sığınmacılar, azınlıklar gibi tüm grupların temel haklarının korunması sorumluluğu söz konusudur (Özcan, 2016, s. 805).

Ekonomik bir entegrasyondan siyasi bir birliğe dönüşen ve 1991'den günümüze farklı krizlerin üstesinden gelmeye çalışan AB için temel haklar, en öncelikli konulardan biri olarak müktesebatın içinde yer bulmuştur. AB, bu özelliği ile dünyanın diğer bloklarından ve ülkelerinden ayrılmakta olduğu için genelde temel hak ve özgürlüklerden özelde insan onurunun korunmasından ödün vermemeyi taahhüt etmektedir.

AB'nin Göç Politikasına Yönelik Düzenlemelerinde "İnsan Onuru"

AB, göç politikası ve sığınmacıların haklarının korunmasına yönelik olarak bir dizi karar almış; resmi belgelerde insan hakları ve insan onurunun korunmasına yönelik referanslara yer vermiştir. Bu bölümde öncelikle AB'nin göç politikası ve sığınmacılara yönelik düzenlemeleri hakkında bilgi verilecek; ardından bu politika ve düzenlemelerde insan onuru ilkesinin kapsadığı alan tartışılacaktır.

Göç politikasının temeli, esasen 1951 BM Mültecilerin Statüsünün Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne dayanmaktadır. Bu belgelerde benimsenen temel kurallar çerçevesinde, AB üyeleri kendi sınırları içindeki göç politikasını düzenlemek adına 1985 yılında Schengen Antlaşması'nı imzalamıştır. Ancak göç konusunun AB müktesebatında yer bulması 1991 Maastricht Antlaşması ile mümkün olmuş; 1999 Amsterdam Antlaşması ile konu, AB gündeminde daha geniş bir yer tutmaya başlamıştır.

Sığınmacıların temel haklarının korunmasını konu alan önemli belgelerden bir tanesi 2001 yılında hazırlanan Geçici Koruma Yönergesi'dir. Yönerge ile üçüncü ülkelerden yerinden edilmiş kişilerin kitlesel olarak göç etmeleri halinde acil ve geçici koruma statüsünün sağlanabileceği düzenlenmiştir. Böylelikle Eski Yugoslavya cumhuriyetlerinden AB üye ülkelere yönelen göç akınında sığınmacılar için bir koruma mekanizması oluşturulmuştur (Öztürk, 2017, s. 208). Yönergenin 3. maddesinin 2. fıkrasında üye devletlerin geçici korumayı insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ile geri göndermeme ilkesi çerçevesindeki

yükümlülükleri doğrultusunda yürürlüğe sokacağı belirtilmiştir. Yönerge, özellikle 21. ve 22. maddelerinde insan onuruna doğru atıf yaptığı için önem arz etmektedir (Öztürk, 2017, s. 206). Günümüz göç politikalarını önemli derecede etkilemiş olan adım ise 1997 yılında yürürlüğe giren Dublin Sözleşmesi'dir. Dublin I olarak da adlandırılan sözleşme ile imzacı üye ülkeler sığınmacının ilk giriş yaptığı ülkenin tespit edilmesi, eğer sığınmacı oradan ayrıldıysa geri gönderilmesi konusunda anlaşmıştır (Dublin Convention, 1997). Ancak Dublin Sözleşmesi ile tüm ihtiyaçlar karşılanmadığı için 2003 yılında Dublin II olarak adlandırılan Dublin Tüzüğü süreci başlatılmıştır. Sözleşme'den tüzüğe evrilen metinde, yalnızca bir üye devletin sığınma başvurusundan sorumlu olduğu teyit edilmiştir. Böylelikle sığınmacının birden fazla ülkede sığınma başvurusu yapmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Tüzükte sığınmacıların insan onuruna ilişkin bir atıf yer almamıştır (Dublin Regulation, 2003). Dublin II, sorumluluğun kıyı devletlerin üzerinde kalmasına sebep olmuş; AB, uluslararası toplum tarafından dayanışma göstermemesi nedeniyle eleştirilmiştir.

Komisyonun 2008 yılında Dublin II tüzüğünün kapsamının genişletilmesini önermesinin ardından 2013 yılında Dublin III tüzüğü yürürlüğe girmiştir. Dublin Tüzüğü önceki formlarından farklılaşarak AB'nin temel insan haklarının korunmasına yönelik kurallar getirmiştir. Tüzükte, uluslararası korumaya başvuran kişilerin transferinin "insani şartlar altında, temel hakları koruyarak ve insan onuruna saygı çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiği" vurgulanmıştır (Avrupa Birliği Antlaşması, 2011; Dublin Regulation, 2013).

İnsani değerlere referans veren ve AB'nin göç politikaları çerçevesinde kabul ettiği temel hukuki kaynaklardan bir tanesi de Avrupa Sığınma Destek Ofisi'ni (European Asylum Support Office—EASO) kuran tüzüktür. 2010 tarihli tüzükte, ortak bir sığınma alanının AB'nin insani değerlere yönelik birikimleri ile uyumlu politikalar izlemesi ortak amaç olarak vurgulanmıştır (EASO Regulation, 2010). Sığınma başvurularında sorumlu üye devletin belirlenmesi amacıyla 2000 yılında oluşturulan Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi (European Asylum Dactyloscopy Database—EURODAC), 2013 yılında çıkarılan tüzükle uygulanmaya başlanmıştır. Avrupa'ya sığınma talep eden sığınmacıların birden fazla ülkeye başvuruda bulunmalarını engelleyen bu yeni sistem ile 13 yaş üzerindeki tüm sığınmacıların parmak izleri kaydedilmektedir (EURODAC Regulation, 2013).

AB'nin göç politikasındaki inisiyatiflerini doğrudan etkileyen dönüm noktası, 2015 yılında gerçekleşen yoğun göç akınları ve insani dramlar olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre 2015 yılında denizlerde hayatını kaybeden insan sayısının 3 binden fazla olması acil bir eylem planının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır (United Nations High Commissioner for Refugees, 2018). Bu amaçla Komisyon, Lizbon Antlaşması'nın 78. maddesinin 3. paragrafına dayanarak acil bir yeniden yerleştirme programı oluşturulmasını önermiştir. Birinci Acil Yeniden Yerleştirme Planı ismi ile Konsey tarafından kabul edilen bu plan çerçevesinde özellikle Yunanistan ve İtalya'ya sığınan düzensiz göçmenlerin üye ülkelere 2015–2017 yılları arasında yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu planda insan hakları ve insan onuru gibi kavramlara yer verilmemiştir. Konsey, 2017 yılı itibarıyla planın süresinin uzatılması gerektiğine karar vermiştir. Danimarka ve Birleşik Krallık karara başından itibaren katılmamış; Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya da planı uygulamamıştır (European Parliament, 2021).

2015 yılında Avrupa Polis Koleji'nin (European Union Agency for Law Enforcement Training-CEPOL) kuruluşunu sağlayan tüzük, temel insan hakları ve özgürlüklerine ilişkin maddelere yer vermiştir. Tüzüğün önsözünde ve 3. maddesinde AB bünyesinde yargıç ve polislerin eğitiminde, özellikle AB yasalarının uygulamaya konulmasında insan haklarının korunmasına yönelik özel bir vurgu yapılmıştır (CEPOL Regulation, 2015).

Türkiye ve AB arasında 18 Mart 2016 tarihinde uygulanmaya başlanan Geri Kabul Mutabakatı da AB'nin göç politikası bağlamında Suriyeliler özelinde geliştirmiş olduğu politika araçlarından biri olmuştur. Mutabakat, BM ve insan hakları örgütleri tarafından çeşitli yönleriyle eleştirilse de *"insani mağduriyetlere son vermeyi,"* Gönüllü İnsani Kabul Planı'nın uygulanması ile göçmenlerin yaşamlarını daha iyi şartlarda devam ettirmelerini sağlayabilmeyi amaçlamıştır (TC Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2016).

2004 yılında kurulan Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı FRONTEX'in, AB sınırlarını ve sahillerini korurken temel insan haklarına saygı çerçevesinde hareket edeceği 2016 yılında yürürlüğe giren tüzükle hükme bağlanmıştır. FRONTEX tüzüğünün önsözünde *"insan onuruna eksiksiz saygının garanti altına alınması, yaşama hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, kişisel bilgilerin korunması hakkı, sığınma hakkı, etkili bir kanuni yola başvurma hakkı, çocuk hakları, işkence yasağı"* gibi hak ve yasaklara yer verilmiştir (FRONTEX Regulation, 2016).

2000'li yıllar boyunca oluşturulan yasal mevzuatta insan hakları ve insan onurunun korunmasına yönelik AB'nin sorumluluğunun altı çizilse de göç olgusu güvenlikleştirilmiş; üye devletler ortak payda olarak insancıl hukuku benimsememiştir. Birlik, Suriye krizinin ardından yaşanan göç dalgalarına cevaben Geçici Koruma Yönergesi'ni uygulamaya geçirmemiş; göç dalgalarını AB'nin dış sınırlarında tutabilmek için aday ve üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmalarına ağırlık vermiştir. Günümüze değin 20'ye yakın geri kabul anlaşması imzalayan AB, sığınmacıların AB üyesi olmayan imzacı ülkelere tutulmasını, imzacı ülkelere vize kolaylıkları sağlanmasını ve sığınmacıların ihtiyaçları için oluşturulan programların fonlanmasını amaçlamıştır. Ancak söz konusu anlaşmaların sığınmacıların temel ihtiyaçlarına cevap vermediği ve kalıcı çözümler üretmediği açıktır.

Göç politikasındaki başarısızlıkların özellikle 2017-2020 yılları arasında belirgin hale gelmesi nedeniyle Avrupa Komisyonu, 2020 yılının Eylül ayında Yeni Göç ve İltica Paktı isimli bir yasa tasarısı hazırlamıştır. Üye ülkeler tarafından kabul edilmesi halinde Dublin sistemini uygulamadan kaldıracak olan Pakt, gönüllü işbirliği, dolayısıyla esnek bir dayanışma modelini beraberinde getirecektir (European Commission, 2020). Üye ülkelerin düzensiz göçmenleri kabul ettiği takdirde ilgili ülkelere mali yardımlar yapılacağını öngören Pakt'a ilişkin tasarı, aslen göç yönetimine odaklanmakta; temel insan hakları ve insan onurunun korunmasını göz ardı etmektedir.

AB Göç Politikası ve Uygulamaları Üzerine Değerlendirmeler

2015 yılında Akdeniz'de yaşanan insanlık dramı, insan haklarının garanti altına alınması konusunda uluslararası örgütleri harekete geçirmiştir. AB, 2000'li yılların başlarından itibaren ortak bir göç ve sığınma politikası geliştirme konusunda adımlar atmış olsa da 2015 yılı AB için bir dönüm noktası olmuştur. BMMYK verilerine göre 2014 yılında 200,000 düzensiz göçmen Avrupa'ya sığınmak amacıyla göç ederken 2015 yılında 1 milyondan fazla düzensiz göçmen Avrupa'ya geçmek için yola çıkmış; bu göçmenlerin 3,735'i denizde hayatlarını kaybetmiştir (UNHCR, 2018).

Söz konusu dramatik yükseliş AB'yi ciddi adımlar atmak zorunda bırakırken gelişme, "kriz" olarak adlandırılmaya başlamıştır. Bu bölümde kuramsal bir çerçeve sunulabilmesi açısından öncelikle Hicks tarafından geliştirilen 'insan onuru modeli'ne ve bu model kapsamında sunulan on temel unsura yer verilecektir. Ardından AB'nin göç politikalarında 'insan onuru'nun sahip olduğu yerin tespit edilebilmesi amacıyla AB'nin göç alanındaki politika araçları incelenecek ve bu araçların üye devletler özelindeki uygulamalarda sahip olduğu rol ele alınarak Hicks'in on temel unsuruna dayalı bir analiz gerçekleştirilecektir.

Donna Hicks'in "İnsan Onuru" Modeli

Uluslararası anlaşmazlıklarda arabulucu olarak görev yapmakta olan Donna Hicks, arabuluculuk çalışmalarını yürütürken insan onuruna ilişkin mevcut olan felsefi ve hukuki tartışmaların yetersiz olduğunun farkına varmış; yeni bir "insan onuru modeli" yaratarak kendisinden sonraki çalışmalara uyarlanabilecek teorik bir arka plan oluşturmaya çalışmıştır. Bu yoldan hareketle, bireysel hayatlar ve ilişkilerde onur kavramının oynadığı birincil rolün önemini vurgulamıştır. Bunu yaparken yalnızca Immanuel Kant ve William James gibi filozofların çalışmalarına başvurmakla kalmamış; felsefi yaklaşımlara sosyal nörobilim (*sinir bilimi*), psikoloji, travma ve iyileşme üzerine mevcut ve anlaşmazlık çözümü gibi alanları da eklemeyerek disiplinler arası bir model geliştirmiştir.

Hicks (2011) kendi geliştirdiği insan onuru modelini; insan onurunun günlük yaşamda ve ilişkilerde ne kadar önemli bir role sahip olduğunu göstermek üzere ortaya koyduğu bir yaklaşım olarak tanımlamakta ve insan onurunun ikili ilişkilerde ortaya çıkan anlaşmazlıklarda oynadığı kilit rolün farkında olunmadığının altını çizmektedir. İnsan onuru kavramının çoğunlukla saygı kavramı ile karıştırıldığını vurgulayan Hicks, onur kavramının açıklanmasına yönelik mevcut literatürün eksikliklerinin bulunduğunu öne sürmektedir. Yazara göre en büyük eksiklik, insan onurunun zedelenmediği durumlarda ortaya çıkan psikolojik yara alma halidir (Hicks, 2011, s. 3).

Hicks'e göre insanların büyüme ve gelişimleri için fiziksel ihtiyaçları olduğu kadar sosyal ihtiyaçları da bulunmaktadır. Çevreyle kurulan sağlıklı sosyal ilişkiler kişinin kendisini değerli hissetmesini sağlamaktadır. İçsel olarak hissedilen bu değer duygusu aslında insan onurudur ve bu duygular insan beyninin en eski parçası olan limbik sistemden kaynaklanan özelliklerdir. Nörobilimcilere göre sosyal olarak dışlanma durumunda oluşan acı ile fiziksel bir yara alınması durumunda hissedilen acı, beyindeki bu noktayı uyarması sebebiyle eşdeğerdir (Eisenberger, 2012, s. 42). Gözle görülür belirtiler göstermeyen sosyal yaralar insan psikolojisi içerisinde, bir başka deyişle insan onurunda gerçekleşmektedir (Hicks, 2011, s. 20).

Hicks, nörobilimciler tarafından ortaya koyulan bu tezden hareketle insan onuru kavramına ilişkin geliştirdiği kuramında kavramın olmazsa olmaz on temel unsurundan bahsetmektedir. Hicks'e göre, söz konusu on temel unsurun karşılanmadığı durumlarda insan onurunda derin yaraların açılmakta ve bu yaralara sahip insanlara toplum içerisinde çatışmalara sebep olabilmektedir. Çatışmaların çözülmesinde en etkili yaklaşım, Hicks'e göre insan onurundaki yaraların sarılmasıdır. Bu aşamada psikolojik yaralara merhem olabilmesi için sunduğu on temel unsur, bir başka deyişle insan onuru reçetesi karşılıklı olarak kabul görmeli ve benimsenmelidir. Yazar tarafından sunulan on temel unsurun içeriği aşağıdaki bölümde incelenmekte olup Türkçe karşılıkları yazarlar tarafından çevrilmiştir.

Hicks (2011, s. 25-26) tarafından sunulan on temel unsurdan ilki 'kimliğin kabulüdür' (*acceptance of identity*). Bu unsur ile anılmak istenen temel nokta, hiç kimsenin bir diğerinden üstün olmadığıdır. Bu kapsamda herkes özgür bir şekilde kimseden çekinmeden kendi kimliğinin bir parçası olan ırk, din, etnisite, cinsiyet, sınıf, yaş gibi özelliklerini açıklama hakkına sahip olmalı ve bu özellikleri sebebiyle herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmamalıdır.

Temel unsurlardan bir diğeri "içerme" (*inclusion*) olarak adlandırılmaktadır. Buna göre insanların kendilerini aile, toplum, örgüt ve millet gibi her türlü seviyede ilişkinin içerisinde hissetmelerini sağlayabilecek şekilde muamele görme haklarının bulunduğuunun altı çizilmektedir. Bir başka ifadeyle herkesin sosyal olarak kabul gördüğü bir ortamın yaratılması gerekmektedir.

Unsurlardan üçüncüsü "emniyet" (*safety*) olarak belirlenmiştir ve bu ifade ile temelde fiziksel ve psikolojik olmak üzere iki farklı seviyedeki güvende olma halinden bahsedilmektedir. "Fiziksel emniyet" ile kişilerin vücut bütünlüğüne yönelik alabilecekleri herhangi fiziksel bir tehdidin bulunmaması durumu ifade edilirken; "psikolojik emniyet" ile utanç duymaksızın ve aşağılanmaksızın insanlara kendilerini özgürce ifade edebilme rahatlığının sağlanmasından bahsedilmektedir.

Unsurlardan dördüncüsünü "onaylama" (*acknowledgement*) oluşturmaktadır. Bu unsura göre insanların kaygılarının anlaşılabilirliği ve içerisinde buldukları şartların algılanabilmesi için onları dikkatle dinlemek, duymak, anlattıklarını geçerli kılmak ve hissiyatlarına karşılık vermek gerekmektedir.

Unsurlardan beşincisi "tanıma" (*recognition*) olarak sunulmuştur. Tanıma ile bir kişinin ırk, dil, din gibi kimliğe dayalı özelliklerinden bağımsız olarak yetenek, düşünce ve sunabileceği yardımların geçerli kılınması ifade edilmektedir. Bireylerin kendi deneyim ve bilgilerinden yola çıkarak karşı tarafa katkıda bulunabilecekleri kabul edilmelidir. Bu unsur çerçevesinde her bireyin karşı tarafa bu imkânı sunabilmesi, geniş yürekli davranması gerekmektedir.

Hicks'in "insaf" (*fairness*) olarak isimlendirdiği altıncı unsur ile karşı tarafa hukuk ve kuralların imkân tanıdığı ölçüde eşit davranılması da gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre insanlar kendi meziyetlerine verilen değeri ancak kendilerine yönelik davranış biçimlerinden anlayabileceklerdir.

Altıncı unsuru "takdir hakkı" (*benefit of the doubt*) oluşturmaktadır. Buna göre tanıma ve insaf unsurlarını tamamlayıcı olacak şekilde karşı taraf ile kurulan ilişkilerde insanların güvenilir oldukları yaklaşımdan yola çıkılmalı ve insanlardan şüphe duyulmamalıdır.

Son üç unsur "anlayış" (*understanding*), "bağımsızlık" (*independence*) ve "hesap verebilirlik" (*accountability*) başlıkları altında ele alınmaktadır. "Anlayış" unsuru kapsamında karşıdaki kişilere kendilerini açıklama şansı verilmeli ve bu kişiler için önemli olan konular dinlenerek meramları anlaşılmalı çalışılmalıdır. "Bağımsızlık" ile herkese kendi hayatlarını yaşama ve tayin edebilme özgürlüğü sağlanarak kendi istedikleri şekilde hareket etme hakkı tanınmalıdır. Son olarak "hesap verebilirlik" unsuru ile kişilerin kendi eylemlerinden kaynaklanan sorumluluklarını üstlenmeleri ve hatalı oldukları durumlarda bunun sonuçlarını kabul ederek karşı taraftan özür dilemeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

AB Göç Politikaları Üzerine Değerlendirmeler

Temel hakların ayrılmaz bir parçası olan insan onuru, insani koruma ve müdahaleler kapsamında da önemli bir role sahiptir. Bu hakların ana koruyucusu olan BM ve insan hakları örgütleri 2015

yılındaki göç akınları üzerine insan onurunun zorunlu olarak göç eden insanların da hayatlarının ve haklarının ayrılmaz bir parçası olduğuna dikkatleri çekmeye başlamıştır. Çağrılar üzerine insani krizle ilgili harekete geçmesi gerektiğinin farkına varan AB, ilk dönemlerde insan onurunu korumak yerine, göç etmek zorunda kalan insanlara yaşam destek odaklı bir yaklaşım benimsemiş; sığınmacıların hayatta kalabilmelerine yönelik kısıtlı bir sorumluluk üstlenmiştir. Nitekim aynı sene gerçekleşen AB Zirvesi'nin temel başlıkları arasında yer alan göç konusunda Avrupalı liderler insan haklarının korunması ve insan onuru gibi konuları gündemlerine almamıştır (Squire, 2020, s. 79).

AB'nin göç konusunu insan onuru ve temel insan hakları ile ilişkilendirmesi ancak BM ve Kızılhaç gibi diğer uluslararası örgütlerin çağrısı üzerine gerçekleşmiştir. AB, 2015 yılında CEPOL tüzüğünde ve 2016 yılında EUROPOL tüzüğünde düzensiz göçmenlerin yasal işlemlerinde temel insan hak ve özgürlüklerinin korunacağı garantisini vermiştir. Birlik, 2016 yılında FRONTEX tüzüğünü güncelleyerek düzensiz göçmenlerin insan haklarının korunmasına ilişkin hükümlere de yer vermiştir (CEPOL Regulation, 2015; EUROPOL Regulation, 2016; FRONTEX Regulation, 2016).

Birinci Acil Yeniden Yerleştirme Planı kapsamında üye ülkelerin büyüklüğü, milli geliri, istihdam oranı ve önceki dönemlerde kabul ettiği sığınmacı sayısına dayanarak ülkeler bazında kotalar belirlenmiştir. Temel hedef, sığınma talebinde bulunan kişilerin sürecini hızlandırarak ülkeler arasında adilane bir bölüşüm gerçekleştirmek olmuştur (Squire, 2020, s. 21). 2016 yılında Brüksel'de gerçekleşen terör saldırısının ardından Polonya ve Çekya'nın plandan çekilme ilanları süreci olumsuz etkilemiştir. 2017 yılında Macaristan ve Slovakya'nın zorunlu kota uygulaması içeren plana karşı AB Adalet Divanı'na (ABAD) başvurması dayanışma ruhunu zedelemeye devam etmiştir. Ülkelerine sığınmacı kabul etmek istemeyen iki ülke kota sisteminin sığınmacı sorununu çözme konusunda etkili olmadığı ve AB prosedürüne aykırı olduğu gerekçesi ile AB Konseyi tarafından karar verilen bu uygulamaya itiraz etmişlerdir (Deutsche Welle, 2017). Neticede ABAD, itiraz için yapılan başvuruyu acil durumlarda AB kurumları tarafından geçici önlem kararları alınabileceği ve söz konusu sistemin sığınmacı akınına maruz kalan Yunanistan ve İtalya üzerindeki yükü hafifletiyor olması gerekçeleriyle reddetmiştir (NTV, 2017). AB söz konusu plan ile birlikte dayanışma örneği göstermeyi hedeflemiş olmasına rağmen üye devletler sığınmacı politikaları bakımından farklı yaklaşımlar geliştirmişlerdir. ABAD'ın kararına rağmen Polonya ve Macaristan hiçbir sığınmacıyı kabul etmezken, Slovakya ve Çekya'nın kabul ettiği mülteci sayısı on beş kişiyi geçmemiştir. AB hukukuna uyulmaması sebebiyle Avrupa Komisyonu, Macaristan aleyhinde ABAD'a dava açmasına rağmen 2017 yılına gelindiğinde Plan, kota uygulamasındaki başarısızlıklar sebebiyle sona ermiştir (Euronews, 2017).

AB ortak dayanışma sistemi, üye ülkelerin egemenlik anlayışının insani müdahalelerin önüne geçmesi sebebiyle esnek bir hal almıştır. Bu pencereden bakıldığında, AB genelinde yaşanan sorunların aslında yalnızca bir göç krizi olduğunu vurgulamak doğru değildir. Mevcut sorunlar aynı zamanda Schengen alanı krizi, egemenlik krizi, sosyal içerme ve demokratik değerlerin krizi, güvenlik krizi, insanlık krizi ve uluslararası koruma krizi olarak da değerlendirilmektedir (Squire, 2020, s. 15).

Hicks'in on temel unsuruna dayanarak değerlendirildiğinde, bunun aslında bir insan onuru krizi olduğu da söylenebilir. İnsanların sosyal olarak kabul görmedikleri, din ve ırk gibi temel özellikleri

sebebiyle tanınmadıkları, fiziksel ve psikolojik olarak maruz kaldıkları tehdidin sona erdirilmemesi gibi sebeplerle AB'nin göç politikalarında insan onuruna saygı konusunda sınıfta kaldığını söylemek mümkündür. Liberal değerlerin savunucusu olan AB, Temel Haklar Şartı'nda birinci maddesinde "insan onuru" kavramına yer vermiş ve onu diğer insan haklarından üstün tutmuştur. Ancak uygulama aşamasında sorunlar yaşanmaktadır. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi, kimi üye devletlerin kolonyal geçmişinden gelen "üstün olma (*superiority*)" durumuna alışkın olmalarıdır. Bu ülkelerde sığınma başvurusunda bulunan kişilerin bu onura layık olmadıkları, çünkü "yeterince insan" olmadıkları anlayışı yaygındır (Squire, 2020, s. 101).

Avrupa'da hâkim olan hümanist gelenek Yunan-Roma ve Hıristiyan öğretilere dayanmaktadır. Her iki yaklaşımda da insan onuru, bazı hayatların diğerlerine göre daha üstün olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayım dolayısıyla Akdeniz'de yaşanan kriz, modern Avrupa hümanizminin çöküşü anlamına gelmektedir. Zira AB krizden etkilenerek göç etmek zorunda kalan insanları üstü kapalı bir şekilde biyolojik ve duygusal özelliklerine göre "değerli" ya da "daha az değerli" olarak sınıflandırmaktadır. Avrupalı ülkelerin bu yaklaşımına hukuk metinlerinde, medyada ve kamuoyunda sıklıkla rastlanmaktadır (Squire, 2020, s. 87).

2015 yılında Paris'te, 2016 yılında Brüksel'de art arda gerçekleşen terör eylemleri ile birlikte göçmenlerin Avrupa açısından bir güvenlik tehdidi oluşturduğu görüşü yaygınlaşmıştır (Squire, 2020, s. 91). 2015 yılı Noel zamanında Almanya'nın Köln şehrinde Alman kadınlara yönelik gerçekleşen taciz olaylarında da benzer şekilde göçmen erkekler beyaz kadınlara yönelik büyük bir tehdit olarak resmedilmiş, bu dönemde Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamalarda zanlılar "Arap ya da Kuzey Afrikalı görünümüne sahip erkekler" şeklinde betimlenmiştir (BBC, 2016). Yaşanan olayların göçmenlerle ilişkilendirilmesi üzerine göç krizi, bir güvenlik krizi haline dönüşmüştür. Avrupalı liderler de demeçlerinde bu konulara değinmeye başlamıştır. Örneğin, Macaristan Başbakanı Viktor Orban "Akdeniz'den gelen sığınmacılardan çoğunluğunun Müslüman olması sebebiyle Hıristiyanlığa dayalı olan Avrupalı değerlerin sağlam tutulamayacağı konusunda endişe duyduğunu" dile getirmiştir (BBC, 2015). Benzer şekilde Orban, göçü terörizmin "Truva Atı" şeklinde nitelendirerek göç ve güvenlik konusunu birbiriyle ilişkilendirdiğini açıkça dile getirmiştir. (Sputnik, 2017).

Avrupalı liderlerin yabancı düşmanlığına özendirici söylemler üretmesi üzerine dönemin Göç, İçişleri ve Vatandaşlıktan Sorumlu Komiseri Dimitris Avramopoulos, terör saldırılarının zamanlamasının tesadüfen göç akınları ile örtüştüğünü, söz konusu iki krizin birbiriyle ilişkili olmadığını açıklamış; hızla yayılan göç-terör algısını değiştirmeye çalışmıştır. Dönemin Konsey Başkanı olan Donald Tusk'ın 2017 yılında gerçekleştirdiği bir konuşmasında kota sisteminin bölücü ve etkisiz olduğunu vurgulaması üzerine Avramopoulos, Tusk'ı Avrupa karşıtı olmakla suçlamıştır (AA, 2017). Görüldüğü üzere, görüş ayrılıkları yalnızca üye ülkelerle Komisyon arasında değil, aynı zamanda AB'nin kendi kurumları arasında da ortaya çıkmıştır. Böylece AB genelinde yeni bir meşruiyet krizi de doğmuştur. Son tahlilde Komisyon'un tüm çabalarına rağmen AB'nin güvenlikleştirilmesi tartışmalarına bir son verilememiş ve yeni planlar göç yönetiminin AB sınırları dışında şekillenmesi üzerine kurgulanmıştır.

2020 yılında Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen, göçün AB'yi zenginleştirdiğini ve AB'nin insan onuru ve dayanışmayı güvence altına alacak genel bir sığınma politikasına ihtiyaç duyduğunu

ifade etmiştir. Başkan, aynı sene Moria Adası'ndaki sığınma kampında gerçekleşen yangın üzerine Avrupa'nın bu konuda adım atması gerektiğini vurgulamıştır (Van de Rakt, 2020). Komisyon, sorumluluk paylaşımının daha adil olması için sığınmacı kabul etmeyen ülkelerin AB'ye ilk giriş yapan ülkelere destek olmasını önermiştir. 2020 tarihli "Yeni Göç ve Sığınma Paketi" yasa tasarısına göre uluslararası koruma sağlanan sığınmacılar için ilgili AB üyesine kişi başı 10 bin Avro ödeme yapılması planlanmıştır. Dublin sistemini sona erdiren ve gönüllü işbirliğine dayanan bu sistemde sınırların daha sıkı denetlenmesi, sığınmacıların AB sınırlarına ulaşmadan önce kimliklerinin tespit edilmesi, parmak izlerinin alınması ve bu bilgilerin tüm üye ülkelerle paylaşılması gibi önlemler belirlenmiştir (European Commission, 2020).

Geri kabul anlaşmalarının daha etkin bir şekilde yürütülmesinin hedeflendiği tasarıda, sığınmacıların temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve iyileştirilmesine ilişkin ifadeler yer bulmamıştır. Buna göre, sığınma başvurusunda bulunanlar başvuruları sonuçlanıncaya kadar AB'nin başvuru merkezlerinde gözlem altında tutulmaya devam edecektir. Tasarıda sığınmacılara yönelik bir yaşam standardı sağlama hususunda öneriler sunulsa da bu politikanın etkin bir sonuç vermeyeceği düşünülmektedir (Markard, 2020).

Hicks'in insan onuru modeline göre AB düzeyindeki göç politikaları değerlendirildiğinde, Komisyonun tüm çabalarına rağmen AB'nin göç yönetimi ve insan onurunun korunması konularında sınıfta kaldığı tespit edilmiştir. Zira AB nezdinde kriz yönetimi öncelikle insan onuru ve haklarını korunması gereken bir süreç olarak değil, yaşam destek odaklı bir girişim olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, Yeni Göç ve Sığınma Paketi tasarısı refakatsiz çocuklar, kırılğan gruplar ve çocuklu ailelerin sınır prosedürlerine dâhil edilmeden AB'ye yerleştirilmesini öngörmektedir. Ancak bu yaklaşım, Hicks tarafından önerilen insan onuru unsurları kapsamında "tanıma" ilkesinin AB tarafından kısıtlı bir şekilde uygulanmasına sebep olmaktadır. Benzer şekilde, sığınmacıların medya ve kamuoyunda "değerli" ve "değersiz" olarak sınıflandırılmaları insan onuru modelindeki adilane ve eşit muameleyi öngören "insaf" unsuru ile çelişmektedir. Ayrıca göçün terör ile ilişkilendirilmesi üzerine göçmenlerin birer tehdit olarak algılanmaları sebebiyle kişilerin güvenilir olduğu varsayımına dayanan "takdir hakkı" ilkesinin de ihlal edildiği tespit edilmiştir.

Bu yaklaşımları sebebiyle uluslararası örgütler tarafından eleştiri odağı haline gelen AB, göç politikalarında Hicks tarafından önerilen on temel unsuru tamamen karşılayan bir yaklaşıma yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle yer verememiştir. Uluslararası örgütler tarafından yapılan eleştirilerin de etkisiyle AB, bazı metinlerinde insan onurunun ve temel hakların korunmasına yönelik minör düzenlemelere yer vermektedir. Ancak Birlik, üye devletlerinin birbirinden farklılaşan sığınma politikaları uygulamalarına engel olamamaktadır.

Üye Ülke Örnekleri Üzerine Değerlendirmeler

AB 1990'lı yıllardan günümüze kadar geçen süreçte ortak bir sığınma ve göç politikası oluşturmaya gayret etmiştir. Bununla birlikte AB üyesi ülkelerin birbirinden farklı güvenlik algılarına sahip olmaları ve ulusal çıkarları konusunda ayrışmaları sebebiyle sığınmacıların temel hak ve özgürlüklerinin korunması noktasında AB düzeyinde ilerleme kaydedilememiş; üye devletler kendi önceliklerine göre göç ve sığınmacı politikaları benimsemişlerdir. Çalışmanın bu bölümünde üye ülke örnekleri seçilirken 27 üye ülkeyi temsil edebileceği düşünülen ve iki uç noktada yer

alan uygulamalar esas alınmıştır. Bu kapsamda ılımlı politikaları sebebiyle birer çekim merkezi haline gelen ülkeler bir tarafta, katı göçmen politikaları ile sınırlarını kapatma eğiliminde olan ve göçmenleri geri püskürten ülkeler diğer tarafta değerlendirilmiştir. Hoşgörülü bir göç kültürüne sahip olan Almanya ve İsveç gibi ülkeler, sığınmacılar için çekim merkezi haline gelmiştir. Örneğin; Almanya sığınma talebinde bulunan ancak talepleri reddedilen insanların sığınmacı statüsünde kalmasını sağlamakta ve bu insanlara geçici ikamet izni vererek bir süre daha Almanya sınırları içinde kalmalarına olanak sağlamaktadır (Perspektif, 2020). Çekim merkezlerinden bir diğeri olan İsveç'te Almanya'ya nazaran daha ılımlı bir göçmen kabul sistemine rastlanmaktadır. İsveççe öğrenmenin zorunlu tutulmadığı, aile birleşimi kurallarında esnek bir yaklaşımın benimsendiği entegrasyon politikaları bulunan İsveç, bu sebeple sığınmacı ve göçmenler açısından önemli bir varış noktası haline gelmiştir (Akarçay, 2019, s. 219). Zira İsveç nüfusunun dörtte birini göçmenler oluşturmaktadır (Sputnik, 2018).

Öte yandan ayrıışan göç politikaları sebebiyle sığınmacı kabulü konusunda katı politikalar benimseyen ülkeler çoğunluktadır. Örneğin, 2019 yılında iktidara gelen Danimarka hükümeti sıfır göçmen politikası çerçevesinde hiçbir sığınmacıyı kabul etmemeye kararı almış; ülkedeki göçmenlerin de geri dönüşlerinin özendirilmesi için para yardımı yapmaya başlamıştır (Euronews, 2021). Diğer yandan Bulgaristan daha zengin AB ülkelerinin sığınmacıların sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğini ifade ederek, kendi sınırları üzerinden Batı Avrupa ülkelerine geçiş yapan mültecileri geri kabul etmeyi reddetmiştir. Ayrıca sınırda uygulanan kötü muameleler sebebiyle Afgan mülteciler Sofya'ya geri dönmek üzere; Kabil'e dönmeyi yeğleyeceklerini dile getirmiştir (Euractiv, 2018). Benzer şekilde Polonya da gözaltında bulunan sığınmacılara yönelik gerçekleştirdiği kötü muamele, aşırı güç uygulamaları ve işkenceleri ile gündemde yer almıştır. Avrupa Konseyi bu konu hakkında duyduğu endişeleri kendi bünyesinde bulunan "İşkenceyle Mücadele Komitesi" aracılığıyla dile getirmiştir (Euractiv, 2020). Son olarak, Macaristan AB içerisinde en katı göç politikalarına sahip olan ülke olarak ün salmıştır. Örneğin; 2015 yılında olağanüstü hal ilan ederek, sınırlarının korunması amacıyla jiletli tel bariyerler inşa etmiştir. Ayrıca 2019 yılında illegal yollarla ülkeye giriş yapanların ve onlara yardım edenlerin cezalandırılmasını öngören "Soros'u Durdurun" yasası ile AB'nin eleştiri odağı haline gelmiştir. Vişegrad ülkeleri genelindeki göçmen karşıtı uygulamalar Macaristan ve Polonya gibi eski Sovyet bloğu ülkelerinin demokratik değerlerden uzaklaştığı endişelerini beraberinde getirmiştir (Euractiv, 2019).

Hicks'in insan onuru modeline dayanarak değerlendirildiğinde, on temel unsurun üye ülke örnekleri kapsamında bazı uygulamalarda yer bulduğu, ancak genellikle göz ardı edildiği tespit edilmiştir. İsveç ve Almanya örneklerinde sosyal içerme ve göçmenlerin entegrasyonuna yönelik politikalar, söz konusu ülkelerin sığınmacılara insan onuru ilkesini koruyarak yaklaştığını göstermektedir. Ayrıca bu politikalar Hicks'in belirlediği unsurlardan "içerme," "emniyet" ve "anlayış" gibi unsurların karşılandığını kanıtlamaktadır. Özellikle ev sahibi toplumun bir parçası olmalarına olanak sağlanması, bu gruplara eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetlerden faydalanma imkanı sunulması aracılığıyla kişilerin "fiziksel ve psikolojik emniyetleri'nin garanti altına alınması, kendilerine has kültürlerinin tanınarak ayrımcılığın engellendiği bir entegrasyon sisteminin sunulması gibi uygulamalar Hicks modeli kapsamında değerlendirildiğinde, insan onuruna yaraşır şekilde bir hayat edinmelerini mümkün kılmaktadır.

Öte yandan, AB genelinde en katı uygulamalara sahip olan Danimarka'nın yanı sıra Macaristan ve Polonya'nın hiçbir sığınmacıyı kabul etmeyerek başı çektiği Vişegrad ülkelerinin göç politikalarını tamamıyla egemenlik kavramı ve ötekileştirici değerler üzerinden şekillendirdikleri görülmektedir. Bu sebeple söz konusu ülkelerin Hicks'in öngördüğü unsurlardan hiçbirini karşılamadığı tespit edilmiştir. Sıfır göçmen politikası kapsamında belirlenen mevcut yaklaşımlar aracılığıyla insan onuru modelinin "psikolojik ve fiziksel emniyet" boyutlarını hiçe sayan bu ülkeler, insan onurunu korunması fikrinden çok uzaklaşmakta; kendi egemenliklerini ön planda tutmakta ve kendi sınırlarına göçmen ya da sığınmacı kabul etmemektedir.

AB'nin göç politikaları ve üye ülkelerin uygulamaları kapsamında genel bir değerlendirme yapıldığında, insan hakları konusunun ulusal egemenlik karşısında vazgeçilmesi mümkün bir olgu olarak kabul gördüğü ortaya çıkmıştır. Bağımsız uluslararası örgütler bu konudaki yaklaşımları değiştirmek üzere çaba gösterse de üye ülkeler açısından sorumluluk doğurucu etkiler yaratamaması sebebiyle yetersiz kalmaktadır. AB özelinde de karar alma mekanizmalarının işleyişine göre politik yaklaşımlarda kurumlar arası farklılaşmalara rastlanmaktadır. AB Komisyonu bir yasama organı olmasının verdiği yetki çerçevesinde temel haklar ve insan onurunun korunması konularında örnek tasarılar sunsa da, AB liderleri bu aşamada belirleyici olmaktadır. Oy çokluğu ile kabul görmesine rağmen kota sistemi uygulama aşamasında üye ülkelerin muhalefeti ile karşı karşıya kalmıştır. ABAD kararlarına rağmen bazı üye devletler sınırlarına sığınmacı kabul etmeyerek ulusal egemenliklerini koruma hususuna öncelik vermiştir. Sonuç olarak, AB de yaptırım gücü yetersiz bir örgüt olarak yeni uygulamaların peşine düşmüş ve göç yönetimini sınır ülkelerle yürüttüğü işbirlikleri çerçevesinde çözmeye gayret etmiştir. Bu çabalar Hicks'in on temel unsuru çerçevesinde yetersiz kalmış ve birkaç üye ülke dışında AB, insan onurunun korunması bakımından sınıfta kalmıştır.

Sonuç ve Öneriler

AB 2000'li yılların başından itibaren ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturma yönünde adımlar atmıştır. Hukuki düzenlemeler aracılığıyla bu alanda bir ilerleme kaydetmiş gibi görünse de 2015 yılında Akdeniz'de gerçekleşen insanlık dramı ile birlikte zorlu bir sınav veren AB, üye devletlere akın eden göçmen ve sığınmacılara yönelik ortak bir politika oluşturabilme konusunda başarısızlığa uğramıştır.

Uluslararası alanda demokratik ve liberal değerlerin savunuculuğunu yapan AB kendi sınırları içerisinde alevlenen göç krizini yönetmeye çalışırken değerlerini korumayı başaramamıştır. Nitekim, AB Komisyonu'nun yaptığı çağrılar ve ABAD'ın üye devletler aleyhinde verdiği kararlara rağmen AB içinde yükselen yabancı düşmanlığı ve devlet liderlerinin ulusal egemenliklerini koruma arzusu, söz konusu krizin bu değerler temelinde çözüme kavuşturulması önerileri karşısında ağır basmıştır. AB kurumları ile üye devletlerden bir kısmı bu sürecin yönetilmesi konusunda şiddetli fikir ayrılıkları yaşamıştır. Göç krizi olarak başlayan bu süreç, kısa bir süre içerisinde AB'nin meşruiyetinin zedelenmesine yol açan bir krizler dizisine dönüşmüştür. AB kurumları arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanan krizler, sınırların kapatılması sonucu oluşan Schengen alanı krizi, ulusal kimliklerin korunması çabasının bir sonucu olan egemenlik krizi ve göç etmek zorunda kalan insanların maruz kaldığı insanlık krizi olarak isimlendirilen bu krizler dizisine aynı zamanda insan onuru krizi de damgasını vurmuştur.

Antik Yunan'dan modern zamana kadar geçen süreçte felsefe, hukuk ve din gibi çeşitli disiplinlere araştırma konusu olan insan onuru kavramı, en son 2000'li yıllarda Hicks tarafından geliştirilen bir model ile kuramsal bir çerçeve elde etmiştir. Söz konusu model, bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. 2015 yılında yaşanan göç akını karşısında kriz çözücü role sahip etkin küresel aktör olarak hareket etmeyi başaramayan AB, göç etmek zorunda kalan insanların insan onurunu koruma konusunda da sınıfta kalmıştır. Her ne kadar ulus-üstü yasama organı olan Komisyon ve ulus-üstü yargı organı olan ABAD bu konuda üye devletleri dayanışma örneği göstermeye davet etmiş olsa da insan onurunun korunması konusu ulusal egemenlikten daha az önemli bir olgu olarak AB tarihine damgasını vurmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - S.A., Z.Ü.Ç.; Analiz ve/veya Yorum - S.A., Z.Ü.Ç.; Literatür Taraması - S.A., Z.Ü.Ç.; Kaynaklar - S.A., Z.Ü.Ç.; Yazıyı yazan - S.A., Z.Ü.Ç.

Teşekkür: Bu makalenin kuramsal çerçevesi oluşturulurken eserlerinden faydalandığımız Dr. Donna Hicks ile tanışarak kendisini yüz yüze dinleme olanağı sağlayan Koç Üniversitesi Peacemakers Projesi ekibine 2013 yılında düzenledikleri çalışmaya katılma fırsatı tanıdıkları ve çalışmamıza yeni bir perspektif kazandırdıkları için teşekkürlerimizi sunarız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - S.A., Z.Ü.Ç.; Analysis and/or Interpretation - S.A., Z.Ü.Ç.; Literature Review - S.A., Z.Ü.Ç.; Resources - S.A., Z.Ü.Ç.; Writing - S.A., Z.Ü.Ç.

Acknowledgments: We would like to thank Koç University Peacemakers Project team for providing us the opportunity to participate in their workshop titled "How to Overcome Prejudice with Dignity" and to meet with Dr. Donna Hicks whose works on dignity inspired us while creating the theoretical framework of this article.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- AA. (2017). Sığınmacı kotası. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-kotasi-ab-yonetimini-boldu/1002959>.
- Akarçay, P. (2019). İsveç'te göçmen politikaları ve entegrasyon. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 207–222. [CrossRef]
- Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma. (2011). Antlaşmanın Türkçe metni için bkz. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>.
- Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. (2001). Şartın Türkçe metni için bkz. https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Birligi_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950). Sözleşme'nin Türkçe Metni için Bkz. https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf.
- BBC. (2015). Macaristan Başbakanı Orban: Sığınmacılar Hristiyan kökleri tehdit ediyor. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_macaristan_gocmen.
- BBC. (2016). Köln'de yılbaşı gecesi toplu taciz krizi. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160105_koln_saldiri.

- Birleşmiş Milletler. (1951). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>.
- Birleşmiş Milletler. (1967). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/MULTECILERIN-HUKUK-STATUSUNE-ILISKIN-1967-PROTOKOLU.pdf>.
- Bulut, N. (2008). Eski Yunan'dan aydınlanma çağına insan onuru kavramının gelişimine genel bir bakış. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(3–4), 1–12.
- CEPOL Regulation. (2015). 2015/2219 of the European Parliament and of the council of 25 November 2015 on the European Union agency for law enforcement training. (CEPOL).
- Civelek, J. (2006). Helsinki son senedi, Paris Şartı ve AGİT. *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 1–23.
- Deutsche Welle (2017). *Adalet divanı savcısı: Sığınmacı kotası gerekli*. <https://www.dw.com/tr/adalet-divan%C4%B1-savc%C4%B1s%C4%B1-s%C4%B1C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1-kotas%C4%B1-gerekli/a-39839425>.
- Dublin Convention. (1997). Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities (97/C 254/01).
- Dublin Regulation. (2003). 343/2003 of 18 February 2003 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States by a third-country national.
- Dublin Regulation. (2013). 604/2013 of The European Parliament and of The Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person.
- EASO Regulation. (2010). 439/2010 of The European Parliament and of The Council of 19 May 2010 establishing a European Asylum Support Office (EASO).
- Eisenberger, N. I. (2012). Broken hearts and broken bones: A neural perspective on the similarities between social and physical pain. *Current Directions in Psychological Science*, 21(1), 42–47. [CrossRef]
- Euractiv (2018). Bulgaria under fire for ill-treatment of asylum-seekers. <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/bulgaria-under-fire-for-ill-treatment-of-asylum-seekers/>.
- Euractiv (2019). EU takes Hungary to court over 'Stop Soros' migrant law. <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/eu-takes-hungary-to-court-over-stop-soros-migrant-law/>.
- Euractiv (2020). Council of Europe flags concern over Poland's treatment of detainees. <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/council-of-europe-flags-concern-over-polands-treatment-of-detainees/>.
- EURODAC Regulation. (2013). 603/2013 of The European Parliament and of The Council of 26 June 2013 on the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of Regulation (EU) No 604/2013.
- Euronews (2017). AB'nin zorunlu kota sistemi uygulaması sona erdi. <https://tr.euronews.com/2017/09/26/abnin-zorunlu-kota-sistemi-uygulamasi-sona-erdi>.
- European Commission (2020). A fresh start on migration: Building confidence and striking a new balance between responsibility and solidarity. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1706.
- European Parliament (2021). First emergency relocation scheme. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN>.
- EUROPOL Regulation. (2016). 2016/794 of The European Parliament and of The Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation.
- FRONTEX Regulation. (2016). (2016/1624) of The European Parliament and of The Council of 14 September 2016 on the European Border and Coast Guard (FRONTEX).
- Hicks, D. (2011). *Dignity. Its essential role in resolving conflict*. Yale Üniversitesi Yayınları.

- Hoş, S. H. (2017). *İnsan hakları sorunu olarak kozmopolitan haklı savaş teorisini* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].
- İnan, M. (2012). *İnsani yardım ve Avrupa Birliği boyutu* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948). Beyannamenin Türkçe metni için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyoin/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>.
- Kuru, G. (2017). Tarihsel süreçte insan onuruna kısa bir bakış. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1-2), 179-208.
- Markard, N. (2020). Dostlar alışverişte görsün: Komisyon, AB sınırlarında yaşanan gerçeklikler hakkında hiçbir şey söylemeyen bir plan sunuyor. <https://tr.boell.org/tr/2020/10/12/dostlar-alisveriste-gorsun-komisyoin-ab-sinirlarinda-yasanan-gerceklikler-hakkinda-hicbir>.
- Metin, Y., & Kaygısız, Ü. (2011). Avrupa Birliği'nde temel hakların korunması ve Lizbon Antlaşması'nın getirdiği yenilikler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 125-158.
- NTV (2017). Avrupa Adalet Divanı'ndan Macaristan'a ret. <https://www.ntv.com.tr/dunya/avrupa-adalet-divanindan-macaristana-ret,9Aq4gkam600HwCs9K0B80A>.
- Official Journal of the European Communities (2001). Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=C ELEX:32001L0055&from=en>.
- Özcan, M. (2016). Avrupa Birliği'nde insan hakları. Akçay, B., Göçmen, İ. (Der.), *Avrupa Birliği: Tarihçe, teoriler, kurumlar ve politikalar* (ss. 789-813) içinde. Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, N. Ö. (2017). Geçici korumanın uluslararası koruma rejimine uyumu üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66 (1), 201-216.
- Paris Şartı (1990). Şartın Türkçe metni için bkz. <https://www.ihd.org.tr/pa r-rti/>.
- Parmaksızoğlu, F. B. (2018). İnsan hakları, ahlak ve kültür açısından "onur" kavramına yaklaşımın kavramın tanımlanmasına etkileri. *Dini Araştırmalar*, 21(54), 225-246.
- Perspektif (2020). Almanya'da sınır dışı edilenlerin sayısı 2019'da azaldı. <https://perspektif.eu/2020/01/14/almanya-da-sinir-disi-edilenlerin-sayisi-2019da-azaldi/>.
- Seymen Çakar, A. (2012). Hukuki bir kavram olarak insan onuru. http://www.umut.org.tr/userfiles/files/Document/document_13.pdf.
- Şimşek, O. (1999). *Anayasa Hukuku'nda insan onuru kavramı ve korunması* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Sputnik (2017). Macaristan: Göç, terörizmin Truva Atı'dır. <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201703081027538447-macaristan-viktor-orban-goc-terorizm-truva-ati/>.
- Sputnik (2018). İsveç'te nüfusun 4'te 1'i göçmen. <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201806151033871865-isvec-nufus-dortte-biri-gocmen/>.
- Squire, V. (2020). *Europe's migration crisis: Border deaths and human dignity*. Cambridge üniversitesi Yayınları.
- T. C Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2016). Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Mutabakatı. https://www.ab.gov.tr/files/AB_ lliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf.
- Toggenburg, G. (2019). The 1st of all EU-r rights: Dignity and how the Charter contributes. <https://beta.eurac.edu/en/blogs/eureka/the-1st-of-all-eu-r-rights-dignity-and-how-the-charter-contributes>.
- Türk Dil Kurumu (2020). Onur. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Uluslararası Göç Örgütü (2020). Dünya Göç Raporu. <https://publications.iom.int/es/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-2.pdf>.
- United Nations High Commission for Refugees (2018). Desperate journeys: Refugees and migrants arriving in Europe and at Europe's borders. <https://www.unhcr.org/desperatejourneys/>.
- Van de Rakt, E. (2020). Avrupa Parlamentosu Milletvekili Erik Marquardt: "Göç yönetimi, mültecileri püskürtmek için bir tür hüsnütabire dönüşmüş durumda." <https://tr.boell.org/tr/2020/10/12/avrupa-parlamentosu-milletvekili-erik-marquardt-goc-yonetimi-multecile ri-puskurtmek-icin>.